

Research Paper

The Effectiveness of Family-Based Psychology Program on Marital Satisfaction and Their Children's Affiliation to Computer Games

Narges Zainali¹, *Gholamali Afrooz², Masoud Gholamali Lavasani³, Sogand Ghasemzadeh⁴

1. PhD. Candidate in Psychology and Exceptional Children Education, Department of Psychology, Faculty of Literature, Humanities and Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Psychology & Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
3. Associate Professor, Department of Psychology & Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor, Department of Psychology & Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.



Citation Zainali, N., Afrooz, Gh., Gholamali Lavasani, M., & Ghasemzadeh, S. (2017). [The Effectiveness of Family-based Psychology Program on Marital Satisfaction and Their Children's Affiliation to Computer Games (Persian)]. *Contemporary Psychology*, 12(2):100-113. <http://dx.doi.org/10.32598/bjcp.12.2.100>

doi : <http://dx.doi.org/10.32598/bjcp.12.2.100>



Funding: See Page 110

Received: 30 Mar 2017

Accepted: 16 Jul 2017

Available Online: 23 Sep 2017

Keywords:

Family-centered,
Marital satisfaction,
Computer games
addiction

ABSTRACT

Objectives Undoubtedly, the family is the first and most important factor in human development and is worthy of paying attention. This study aimed to investigate the effectiveness of family-based psychology program on marital satisfaction and their children's affiliation to computer games.

Methods The present study is a quasi-experimental research with control group. The statistical population of the present study included all married workers (610 people) employed at the headquarters of the Civil Registration Organization. Of them, 30 eligible individuals were selected through purposeful sampling. The experimental group received a Psychological Intervention Program (12 sessions of group training, one session per week and each session lasts 90 minutes). The control group did not receive any interventions during this period. The study instruments included Marriage Satisfaction Questionnaire and Computer Assisted Dependency Questionnaire. Data were analyzed using multivariate covariance analysis and repeated measurements.

Results The family-centered psychological intervention program increased marital satisfaction and decreased the dependence on computer games of adolescent children and these results were stable over the follow-up phase.

Conclusion The intervention package of the present study can be used to increase marital satisfaction and reduce the dependence of children on computer games.

*** Corresponding Author:**

Gholamali Afrooz, PhD.

Address: Department of Psychology & Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Tel: +98 (912) 3354681

E-mail: afrooz@ut.ac.ir

بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین شاغل و وابستگی فرزندان نوجوان آنان به بازی‌های رایانه‌ای

نرگس زینعلی^۱، * غلامعلی افروز^۲، مسعود غلامعلی لواسانی^۳، سوگند قاسم‌زاده^۴

- ۱- دانشجوی دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
- ۲- استاد، گروه روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- ۳- دانشیار، گروه روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- ۴- استادیار، گروه روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۰ فروردین ۱۳۹۶

تاریخ پذیرش: ۲۵ تیر ۱۳۹۶

تاریخ انتشار: ۰۱ مهر ۱۳۹۶

هدف: بدون شک، خانواده نخستین و مهم‌ترین بستر رشد همه‌جانبه انسان محسوب می‌شود و توجه به نظام خانواده اهمیت بسیاری دارد؛ بنابراین، این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین شاغل و وابستگی فرزندان نوجوان آنان به بازی‌های رایانه‌ای انجام شد.

مواد و روش‌ها: این پژوهش در حیطه تحقیقات شبه‌آزمایشی با گروه کنترل است. جامعه آماری این پژوهش تمامی کارکنان متأهل شاغل در ستاد سازمان ثبت احوال کشور (۶۱۰ نفر) بودند که از بین آنان ۳۰ نفر واجد شرایط به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. گروه آزمایشی در روند برنامه مداخله روان‌شناختی تدوین شده (۱۲ جلسه آموزش گروهی، هفته‌ای یک جلسه و هر جلسه ۹۰ دقیقه) تحت آموزش قرار گرفتند. گروه گواه در این مدت هیچ مداخله‌ای دریافت نکردند. ابزارهای این پژوهش شامل پرسش‌نامه رضامندی زوجیت افروز (۱۳۸۹) و پرسش‌نامه وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای آیلس و همکاران (۲۰۱۱) بود. تحلیل داده‌ها به روش تحلیل کوواریانس چندمتغیره و اندازه‌گیری‌های مکرر انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج این پژوهش نشان داد برنامه مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور استفاده‌شده در این پژوهش، موجب ارتقای رضامندی زوجیت و کاهش وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای فرزندان نوجوان آنان می‌شود و این نتایج در پیگیری سه‌ماهه نیز پایدار بود.

نتیجه‌گیری: بسته مداخله‌ای این پژوهش را می‌توان برای افزایش رضامندی زوجیت و کاهش وابستگی فرزندان به بازی‌های رایانه به کار برد.

کلیدواژه‌ها:

خانواده‌محور، رضامندی زوجیت، وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای

مقدمه

دیگر به ازای هر ۱۰۰ ازدواج، ۴۹ طلاق در شهرستان تهران ثبت شده است. کارشناسان جامعه‌شناسی و روان‌شناسی از دیرباز به مطالعه عملکرد خانواده در حیطه‌های گوناگون، حول محور بازیگران آن، یعنی زوجین توجه کرده‌اند. سلامت در حیطه‌های گوناگون عملکرد خانواده و ایجاد روابطی ایمن و سالم میان زوجین و فرزندان در تقویت فضای عاطفی و نیز توافق و تفاهم بین طرفین مبادله، چنان مهم است که موجبات تضمین امنیت روابط زناشویی و بقا و ثبات پایه‌های خانواده را فراهم می‌آورد (جلالی، احدی و کیامنش، ۲۰۱۶). وجود عشق و رابطه عاطفی بین زن و شوهر، منجر به سازگاری بین آن‌ها می‌شود؛ یعنی وقتی زوج‌ها به یکدیگر متعهد هستند و احساس امنیت و اطمینان می‌کنند و شدیداً یکدیگر را حمایت می‌کنند، از پذیرفتن مسئولیت در مسائل زناشویی شانه خالی نمی‌کنند و با توجه به تعهدشان، برای حل مسائل به یکدیگر کمک می‌کنند (سلیمی، محسن‌زاده، نظری و گوهری، ۲۰۱۵).

خانواده منشأ تأمین همه نیازهای عاطفی و روانی و سرچشمه همه زیبایی‌ها و بستر تجربه همه ارزش‌های اخلاقی و جلوه‌های محبت و ایثار و فداکاری است. به همین دلیل، اصلی‌ترین مؤلفه‌های سلامت و تعالی جوامع بشری را باید در کانون خانواده و ارزش‌های حاکم بر آن جست‌وجو کرد (افروز، ۲۰۱۳). خانواده در جایگاه یک مدل، نقش مهمی در تعیین هنجارها، باورها و ارزش‌های مربوط به روابط زوج‌ها دارد و می‌تواند بر رضامندی زوجیت و ثبات رابطه زوج‌ها تأثیر بگذارد (توکل، مقدم، نصرآبادی، عیسی‌زاده و اسماعیلی، ۲۰۱۶).

آمار طلاق معتبرترین شاخص آشفته‌گی زناشویی است. بنابر اعلام پایگاه آمار و اطلاعات جمعیت سازمان ثبت احوال کشور، ۱۷۶ هزار و ۹۲۴ مورد طلاق در سال ۱۳۹۶ در کل کشور ثبت شده که تعداد ۲۵ هزار و ۷۲۵ مورد از آن مربوط به شهرستان تهران است؛ به عبارت

* نویسنده مسئول:

دکتر غلامعلی افروز

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی.

تلفن: ۲۳۵۴۶۸۱ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: afrooz@ut.ac.ir

فرزندان به بازی‌های رایانه‌ای است. به نظر می‌رسد اگر خانواده سرشار از تعارض و کشمکش باشد و اعضای آن برای یکدیگر احترام قائل نباشند، بدون تردید محیط خانواده به محیطی سرد و طردکننده تبدیل می‌شود و فرزندان نوجوان به دنبال محیطی امن برای فرار از این تعارض‌ها برآمده و بیش‌ازپیش وارد دنیای مجازی و رایانه می‌شوند.

بر اساس پنجمین مجموعه تشخیصی و آماری انجمن روان‌پزشکی آمریکا، اعتیاد به اینترنت با اعتیاد به بازی‌های اینترنتی، یکسان فرض شده است (گریفیتس و پونتس، ۲۰۱۴). آياس و هورزاد (۲۰۱۷) معتقدند اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای، با توجه به انتقال بازی‌ها به دنیای الکترونیکی، بزرگ‌ترین مشکل است. در ادبیات پژوهشی موجود، اجماع و توافقی درباره مسئله وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای وجود ندارد و پژوهشگران آن را از ابعاد گوناگون، تعریف کرده‌اند و از واژه‌هایی چون «استفاده بیش از حد»، «اقدام آسیب‌زا»، «وابستگی» و «اعتیاد» برای نشان دادن استفاده افراطی از بازی‌های ویدئویی یا رایانه‌ای استفاده کرده‌اند (گریفیتس، کاس و کینگ، ۲۰۱۲)، ولی با اختلاف نظر، درباره اینکه اعتیاد به این بازی‌ها مشکلی رفتاری است، بین این پژوهشگران توافقی وجود دارد.

بر اساس یک تعریف، اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای عبارت است از: استفاده افراطی و تکانشی از بازی‌های رایانه‌ای، به نحوی که منجر به بروز مشکلات اجتماعی و عاطفی برای فرد شود و با وجود این مشکلات، فرد قادر به کنترل استفاده افراطی خود نباشد (لمنز، والکنبرگ و پیتر، ۲۰۰۹). اکنون مفهوم اعتیاد که به طور سنتی برای توصیف وابستگی جسمانی به ماده مخدر معینی استفاده می‌شد، برای توصیف استفاده بیش از حد از اینترنت به عنوان نوعی اعتیاد رفتاری به کار می‌رود.

از آنجایی که خانواده مرکز و هسته اصلی مراقبت‌هاست، مؤثرترین خدمات آن‌هایی هستند که بر نقش خانواده تأکید کنند و برای توانمندسازی خانواده‌ها بکوشند، زیرا رویکرد خانواده‌محور، برای کودکان، والدین، خانواده‌ها و ارائه‌دهندگان خدمات مؤثر است و باعث ارتقای خدمات درمانی و افزایش رضایت‌مندی خانواده‌ها از خدمات ارائه‌شده می‌شود (دالوند، رصافیانی و باقری، ۲۰۱۴). مداخله‌های خانواده‌محور به عنوان درمانی مبتنی بر شواهد عملی برای کودکان و والدین با مشکلات متفاوت، در نظر گرفته شده است (سیدو، رتلف، بئر، هائون و شویتزر، ۲۰۱۳؛ کورسیو، ماک و جورج، ۲۰۱۳).

تخلفات و بدرفتاری‌های نوجوانان تحت تأثیر عوامل خانوادگی مانند سبک‌های فرزندپروری و دلبستگی هستند. از آنجا که سیستم‌های فردی، خانوادگی و فراخانوادگی درهم تنیده شده‌اند، مداخله خانواده‌محور نه تنها بر اعضای خانواده تأثیر مثبت می‌گذارد، بلکه چنین تأثیری بر سیستم‌های همبستگی

رضامندی زوجیت^۱ به معنای رضامندی متقابل زن و شوهر از جاذبه‌های روانی جنسی یکدیگر و برخورداری از بیشترین احساس آرامش و امنیت روانی در زندگی مشترک است (افروز، ۲۰۱۴). پژوهشگران معتقدند رضامندی زوجیت متغیر مهمی در حوزه خانواده است که در حفظ تعادل زندگی و جو عاطفی، برقراری سلامت روانی اعضای خانواده، مصونیت بیشتر در برابر بیماری‌ها و ایمنی فیزیولوژیکی، کاهش افسردگی و احساس تنهایی، مقابله با فشارهای زندگی، داشتن عملکرد مناسب در زندگی و تعامل با فرزندان، کاهش مشکلات رفتاری فرزندان و افزایش تعامل فرزندان با همسالان در محیط مدرسه مؤثر است (فیلمن و میرز، ۲۰۰۰).

عوامل مختلفی در ایجاد رضامندی زوجیت تأثیر می‌گذارند که توجه به آن‌ها می‌تواند نقش مهمی در زندگی مشترک داشته باشد و مشاوران و درمانگران می‌توانند از این نتایج برای درک عمیق‌تر مبانی زندگی مشترک و در نهایت کاهش نرخ طلاق استفاده کنند. در ازدواج، رضایت عاملی بسیار مهم و ضروری است و عواملی چون باروری، ناباروری، اعتیاد، افسردگی، بیماری‌های قلبی و ازدست‌دادن عزیزان می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم در رضامندی زوجیت اثر بگذارد (توکل و همکاران، ۲۰۱۶). برخی از مطالعات نیز نشان داده‌اند سطح تحصیلات، تأثیر درخور توجهی بر رضامندی زوجیت ندارد (رحمانی، مرقاتی خوئی و الله‌قلی، ۲۰۰۹؛ زارع، گل‌مکانی، شارع و خادم، ۲۰۱۴) ولی پیوستگی و انعطاف‌پذیری نشانگر سازگاری بیشتر هستند و کسانی که احساس امنیت کمتری دارند، اضطراب بیشتری را تجربه می‌کنند و رضامندی زوجیت کمتری را در ارتباطشان دارند (چانگ، ۲۰۱۴). در این میان، رضامندی زوجیت، نه تنها در سطح سلامت روانی زوجین، بلکه در سلامت روانی فرزندان آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارد و کیفیت کلی زندگی خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نتایج تحقیقات پرلو، اسپوسیتو اسمیدرز، کیوریای و رنشاو^۲ (۲۰۱۴) نشان می‌دهند فضای خانوادگی‌ای که در آن رضایت و شادمانی وجود نداشته و پرتنش باشد، تأثیرات منفی بر سازگاری و سلامت روان‌شناختی فرزندان دارد. بسیاری از مطالعات روان‌شناسی سلامت کار نیز، تأثیر منفی مسائل مرتبط با شغل را بر سلامت ذهنی و جسمی کارکنان نشان داده‌اند (شیمازو، دیموروتی، باکر، شیماده، کاواکامی، ۲۰۱۱). ارتقای رضامندی زوجیت با آموزش زوجین، یکی از راهکارهایی است که زوجین می‌توانند با استفاده از آن احساسات و افکار و رفتار خود را مدیریت کنند و راه‌حل‌های مناسب‌تری برای مقابله با مشکلاتشان برگزینند (نوری‌پور، زاده‌محمدی، دسترسی و سرگلزایی، ۲۰۱۴). یکی از اثرات و چالش‌های زوجین با رضامندی زوجیت پایین، اعتیاد

1. Marital satisfaction

2. Perloe, Esposito-Smythers, CurBy & Renshaw

زیاد فرزند نوجوان خود به بازی‌های رایانه‌ای و فضای مجازی، با هم زندگی کردن زن و شوهر و علاقه‌مندی به شرکت در پژوهش با امضای رضایت‌نامه کتبی.

ملاک‌های خروج از پژوهش: دریافت مداخله روان‌شناختی مشابه به صورت هم‌زمان، ابتلای والدین یا فرزندانشان به بیماری جسمی حاد و غیبت بیش از سه جلسه (برای اعضای گروه آزمایشی). گروه آزمایشی در روند برنامه مداخله روان‌شناختی تدوین شده (۱۲ جلسه آموزش گروهی، هفته‌ای یک جلسه و هر جلسه ۹۰ دقیقه) تحت آموزش قرار گرفتند. گروه گواه در این مدت هیچ مداخله‌ای دریافت نکردند. همچنین پس از گذشت سه ماه از اتمام فرایند مداخله، مرحله پیگیری اجرا شد.

ابزارها

مقیاس رضامندی زوجیت افروز^۵ فرم بلند

این مقیاس را که افروز در سال ۱۳۸۹ برای ارزیابی میزان رضایت همسران از فرهنگ جامعه ایرانی ساخته است، ۱۱۰ سؤال دارد که در مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف اندازه‌گیری می‌شود. زمان پاسخ به سؤال‌ها ۳۰ دقیقه و دامنه نمرات از صفر تا ۳۳۰ (حداکثر ۳۳۰ و نمره برش کمتر از ۱۱۱) است. ارزیابی و نمره‌گذاری کلی مقیاس به نحوی است که نمره بالاتر از ۳۱۰، عالی؛ نمره بین ۲۷۹ تا ۳۱۰، خیلی خوب؛ نمره بین ۲۲۳ تا ۲۷۸، خوب؛ نمره بین ۱۶۷ تا ۲۲۲، متوسط؛ نمره بین ۱۱۱ تا ۱۶۷، قابل تحمل و نمره کمتر از ۱۱۱ ناخوشایند و آسیب‌پذیر، محسوب می‌شوند.

این مقیاس از ۱۰ خرده‌مقیاس تشکیل شده است: مطلوب‌اندیشی همسران (۱۴ سؤال، حداکثر ۴۲ نمره و نمره برش کمتر از ۱۴)، رضامندی زوجیت (۱۱ سؤال، حداکثر ۳۳ نمره و نمره برش کمتر از ۱۲)، رفتارهای شخصی (۲۱ سؤال، حداکثر ۶۲ نمره و نمره برش کمتر از ۲۱)، رفتارهای ارتباطی و اجتماعی (۱۲ سؤال، حداکثر ۳۶ نمره و نمره برش کمتر از ۱۳)، روش حل مسئله (هشت سؤال، حداکثر ۲۴ نمره و نمره برش کمتر از ۱۰)، امور مالی و فعالیت‌های اقتصادی (۹ سؤال، حداکثر ۲۷ نمره و نمره برش کمتر از ۱۱)، احساس و رفتار مذهبی (هشت سؤال، حداکثر ۲۴ نمره و نمره برش کمتر از ۱۰)، روش فرزندپروری (۹ سؤال، حداکثر ۲۷ نمره و نمره برش کمتر از ۱۰) و اوقات فراغت (۱۰ سؤال، حداکثر ۴۲ نمره و نمره برش کمتر از ۱۲) و تعامل احساسی (کلامی و بصری) (۱۴ سؤال، حداکثر ۴۲ نمره و نمره برش کمتر از ۱۶) ساخته شده است.

محبی در سال ۱۳۹۰ در پژوهشی به سنجش عملی بودن و اعتبار و روایی مقیاس مذکور پرداخته و برای محاسبه اعتبار این

خانواده و فراخوانده نیز دارد (کورسیو و همکاران، ۲۰۱۳). مداخله خانواده‌محور در مقایسه با مداخله‌های فردمحور که تنها بر افراد مشکل‌دار تمرکز دارند، به عنوان درمانی تعریف می‌شود که در آن اعضای خانواده و شبکه گسترده‌تر خانوادگی در فرایند درمان برای حل مشکلات همه اعضا، مشارکت می‌کنند (لیدل، روثه، داکف، ونگوو و هندرسون ۲۰۰۶).

مطالعات مختلف نشان داده‌اند مداخله‌های خانواده‌محور در مقایسه با مداخله‌های فردمحور تأثیر بیشتر و مؤثرتری دارند و می‌توان از این روش برای بهبود عملکرد اعضای خانواده استفاده کرد. براون فنبرنر (۱۹۷۴)، در یکی از اولین بررسی‌های انجام‌شده روی مداخله بهنگام، گفت که بدون مشارکت خانواده، احتمال ناموفق بودن مداخله، زیاد خواهد بود و تأثیرات اندک حاصل‌شده نیز بدون مشارکت خانواده از بین می‌روند (فرامرزی و افروز، ۲۰۰۹). جوانینگ^۳ (۲۰۰۹) تأثیر بلندمدت آموزش ارتباط زناشویی در زوج‌های دارای تعارض را بررسی کرده و نتایج پژوهش وی بیانگر افزایش رضامندی زوجیت، حتی بعد از پنج ماه دوره پیگیری است. اخیراً نیز، سیدو در مطالعه مرور سیستماتیک^۴ خود، تأثیر بیشتر و مؤثرتر مداخله خانواده‌محور بر روی اختلال‌های رفتاری و عاطفی نوجوانان را نسبت به درمان فردمحور نشان داده است (سیدو و همکاران، ۲۰۱۳).

با توجه به مطالب ذکرشده این پژوهش به دنبال بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین شاغل و وابستگی فرزندان نوجوان آنان به بازی‌های رایانه‌ای است. وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های قبلی بررسی اثربخشی مداخله خانواده‌محور بر متغیر مستقیم (رضامندی زوجیت والدین) و متغیر غیرمستقیم (وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای فرزندان) بود؛ در حالی که در پیشینه، پژوهشی با این هدف یافت نشد. هدف این پژوهش در قالب دو فرضیه مطرح می‌شود: ۱. برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین اثربخش است؛ ۲. برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای فرزندان نوجوان اثربخش است.

روش

این پژوهش در حیطه تحقیقات شبه‌آزمایشی با گروه کنترل است. جامعه آماری این پژوهش تمامی کارکنان متأهل شاغل در ستاد سازمان ثبت احوال کشور (۶۱۰ نفر) بودند که از بین آنان ۳۰ نفر واجد شرایط به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت بودند از: اشتغال حداقل یکی از والدین در سازمان ثبت احوال کشور، داشتن فرزند نوجوان بین ۱۱ تا ۱۶ سال، شکایت والدین از وابستگی

3. Joaning

4. Systematic review

5. Afroz Marital Satisfaction Scale (AMSS)

و دافعه‌های زناشویی، ضرورت آموزش مهارت‌های زندگی، ویژگی‌های نوجوانی و اختلال‌های عاطفی شایع دوره نوجوانی و موضوع وابستگی به رایانه، مهارت‌های خودآگاهی، همدلی، ارتباط مؤثر، روابط بین‌فردی، کنترل هیجانات منفی و حل مسئله و تصمیم‌گیری، تحریف‌های شناختی و علیت حلقوی را دنبال می‌کرد (موریسون، روسو و کمپ، ۲۰۰۸؛ هوورت و فیشر، ۲۰۰۵؛ شکوهی‌یکتا، اکرم و شهائیان، ۲۰۱۲؛ قاسم‌زاده، افروز، به‌پژوه و شکوهی‌یکتا، ۲۰۱۷) (جدول شماره ۱).

شیوه اجرای مرحله دوم

ابتدا در فراخوانی در سازمان ثبت احوال کشور، از تمامی شاغلان برای شرکت در جلسه‌ای عمومی در حوزه ارتقای سلامت روان دعوت و در آن جلسه درباره مؤلفه‌های مدنظر این پژوهش صحبت شد. طی مصاحبه و گفت‌وگو با شرکت‌کنندگان در جلسه، خانواده‌هایی را که فرزندان آنان با چالش وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای و فضای مجازی روبه‌رو بودند، شناسایی و برای شرکت در دوره ثبت نام شدند. اسامی ۳۰ نفر از افراد که واجد همه شرایط مدنظر این پژوهش بودند، انتخاب و به صورت تصادفی به دو گروه آزمایشی و گواه تقسیم شدند.

برنامه آموزشی اصلی در مرداد سال ۱۳۹۶ (از تاریخ ۹۶/۵/۲۳) با تشکیل کانالی تلگرامی متشکل از اعضای گروه آزمایشی و ارسال لینک پرسش‌نامه‌ها برای تمامی اعضا و تکمیل مقیاس رضامندی زوجیت افروز و پرسش‌نامه وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای^{۱۰} آغاز شد. ۱۲ جلسه آموزشی ۹۰ دقیقه‌ای در روزهای دوشنبه هر هفته در محل سالن همایش «ساختمان شماره ۱» سازمان ثبت احوال کشور برگزار شد که در هر جلسه یک پاورپوینت به همراه یک فیلم کوتاه، متناسب با محتوای آموزشی همان جلسه آماده شد و فرم‌های کاربرگ تمرینی نیز طراحی شد و در اختیار اعضای حاضر در جلسات قرار گرفت. همچنین در ابتدای هر جلسه حضور و غیاب انجام شد و صدا و فیلم نیز از دوره تهیه شد.

در آبان سال ۱۳۹۶ با اجرای پس‌آزمون، دوره پایان یافت و پس از سه ماه پیگیری در بهمن سال ۱۳۹۶ نتایج اجرای آزمون‌ها جمع‌آوری شد و به صورت هم‌زمان لینک پرسش‌نامه‌ها برای کلیه اعضای گروه گواه (لیست انتظار) نیز ارسال و آنان بدون دریافت هیچ‌گونه مداخله‌ای به سؤال‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون پاسخ دادند و پس از جمع‌بندی پاسخ‌ها تحلیل آماری داده‌ها انجام شد. با توجه به ماهیت پژوهش، یافته‌های این پژوهش شامل دو بخش است: یافته‌های توصیفی و یافته‌های حاصل از آزمون‌های استنباطی که با استفاده از نسخه ۲۴ نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. در بخش توصیفی به شاخص‌های مربوط به توزیع نمونه آماری (میانگین و انحراف معیار) و در بخش آمار

مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده کرده است که مقدار این آماره ۰/۹۸۹ به دست آمد و این نشان‌دهنده اعتبار بالا و مطلوب مقیاس مذکور است. همچنین، نتایج تحلیل عاملی و روایی سازه، ۹ عامل را در این مقیاس نشان داده‌اند. برای تعیین روایی ملاکی آن نیز از پرسش‌نامه رضامندی زوجیت انریچ هم‌زمان با اجرای این آزمون استفاده شده و در سطح معناداری ۹۹ درصد همبستگی (۰/۴۳۷) حاصل شده است و این نتایج حاکی از وجود همگرایی مطلوب ابزارهای فوق است.

مقیاس ساخته‌شده بر اساس رویکرد ازدواج سالم، رویکرد شناختی اجتماعی و تجارب بالینی در زمینه رضامندی زوجیت در بستر فرهنگ اسلامی ایرانی و مناسب برای موقعیت‌های پژوهشی و بالینی است. ضرایب همسانی درونی ۰/۹۵ برای کل ابراز و ضرایب بین ۰/۶۴ تا ۰/۸۶ برای زیرمقیاس‌ها، نشان داده است مقیاس، دارای همسانی درونی مطلوب و مناسب و اجرشدنی برای بررسی رضامندی همسران است.

پرسش‌نامه وابستگی به بازی‌های رایانه‌ای^۶

این پرسش‌نامه را که میزان وابستگی نوجوانان را به بازی‌های رایانه‌ای می‌سنجد، آیس، کیکر، هورزام، در سال ۲۰۱۱ ساخته‌اند و شامل یک عامل و ۲۶ آیتم است و شاخص‌های کلیدی آن عبارت‌اند از: مشکل در توقف بازی^۷، جبران موفقیت‌نشدن در زندگی واقعی با موفقیت در بازی^۸، تعویق مسئولیت‌ها از طریق بازی و ترجیح دادن بازی بر دیگر فعالیت‌ها^۹ که با مقیاس پنج‌سطحی لیکرت نمره‌گذاری شده است. حداقل مجموع نمره این پرسش‌نامه ۲۶ و حداکثر آن ۱۳۰ است و هر قدر مجموع نمره کسب‌شده از سوی نوجوان بیشتر باشد، نشانگر وابستگی بیشتر او به این بازی‌ها خواهد بود.

پایداری درونی این مقیاس در مطالعه آیس و همکاران ۰/۹۵ و در مطالعه ولمر، رندلر، هورزام و آیس که در سال ۲۰۱۴، بر روی ۷۴۱ نوجوان ۱۱ تا ۱۶ ساله اجرا شد، ۰/۹۲ بوده است. با توجه به اینکه این پرسش‌نامه هنجار ایرانی نداشته است، محقق پس از ترجمه، اصلاح و بازنگری پرسش‌نامه با کمک استادان گروه روان‌شناسی و تکمیل آن از سوی ۴۰ دانش‌آموز ۱۱ تا ۱۶ ساله تهرانی، ضریب پایایی آن را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۳ محاسبه کرد.

مداخله

محتوای مداخله این پژوهش اهدافی از قبیل: جاذبه‌ها

6. Computer Game Addiction (CGA)
7. Unable to stop playing games
8. Compensating lack of success in real life with success in games
9. Procrastinating responsibilities because of playing and preferring games over other activities

10. Color Graphics Adapter (CGA)

جدول ۱. محتوای بسته مداخله‌ای

جلسه	هدف‌ها	محتوا	تکلیف خانگی	انتظارها
مقدماتی	جلب اعتماد و توجیه شرکت‌کنندگان در دوره	آشنایی و معارفه، هدف‌گذاری گروهی، صحبت درباره ضرورت آموزش و توافق بر روی قوانین و هنجارهای گروه، اجرای پیش‌آزمون‌ها و اخذ رضایت آگاهانه	ندارد	آمادگی لازم برای شرکت مستمر و منظم در جلسات و انجام تکالیف خانگی
اول	ایجاد دانش و آگاهی درباره مفهوم خانواده و رضامندی زوجیت و راه‌های افزایش آن	گرفتن پرسش‌نامه CGA تکمیل‌شده، آشنایی با مفهوم خانواده، ویژگی‌های خانواده سالم، رضامندی زوجیت و مؤلفه‌های آن، جاذبه‌ها و دافعه‌های زوجین، تمرین از طریق بحث گروهی، نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	تهیه فهرست چیزهایی که فرد و همسرش را خوشحال می‌کند.	ارزیابی روابط خود با همسر و فرزند نوجوان
دوم	ایجاد دانش درباره اختلال‌های عاطفی فرزندان و اختلال اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای و انتقال این دانش به همسر و فرزند نوجوان	مرور تکالیف جلسه قبل، تشریح اختلال‌های عاطفی در فرزندان و رابطه این اختلال‌ها با تاملات درون‌خانوادگی، توضیح درباره وابستگی به فضای مجازی (بازی‌های رایانه‌ای) و چگونگی آن در بستر خانواده، تمرین از طریق بحث گروهی، نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	اصلاح و تکمیل فهرست خوشحال‌کننده‌های فرد و همسرش	شناسایی وضعیت عاطفی و میزان وابستگی فرزند نوجوان خود به بازی‌های رایانه‌ای
سوم	ایجاد دانش درباره مهارت‌های اساسی زندگی و موانع گوش‌دادن که با آن‌ها آشنا شدند (ذهن‌خوانی، مرور ذهنی، گوش‌دادن انتخابی، قضاوت کردن، خیال‌پردازی، نصیحت کردن، یکی‌به‌دو کردن، حق‌به‌جانب‌بودن، منحرف کردن بحث، تسکین‌دادن) و بهبود رفتارها و ارتباط با همسر و فرزند نوجوان	مرور تکالیف جلسه قبل، آشنایی با مهارت‌های زندگی و ضرورت آموزش آن‌ها به والدین و فرزندان، آموزش مهارت ارتباط مؤثر، انجام تمرین از طریق بارش فکری، نمایش فیلم، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	نوشتن دو موقعیتی که در آن به صورت ناخواسته به حرف‌های همسر یا فرزند نوجوان خود گوش ندادماند.	تمرین گوش‌دادن و تشخیص مواقعی که به دلیل وجود موانع گوش‌دادن، نمی‌تواند با همسر و فرزند نوجوان خود رابطه درست برقرار کند و ارزیابی و اصلاح رفتار خود
چهارم	ایجاد دانش در زمینه راه‌های ارتباط سالم و ۷ رفتار مخرب رابطه و ۷ رفتار جایگزین در ارتباط با همسر و فرزند نوجوان خود و تغییر نگرش براساس آموخته‌ها	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مهارت گوش‌دادن فعال، موانع گوش‌دادن و ارتباط مؤثر، کنترل بیرونی و رفتارهای جایگزین، آشنایی با اصول ارتباط سالم، انجام تمرین از طریق بحث گروهی، نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	نوشتن یک یا دو موقعیت که در آن توانسته‌اند با غلبه بر موانع ارتباط مؤثر، رابطه‌ای قابل قبول برقرار کنند که منجر به تولید احساس مثبت در خودشان و طرف مقابلشان شود.	شناسایی موانع ارتباط مؤثر با همسر و فرزند نوجوان خود و تمرین لازم برای برطرف کردن آن‌ها
پنجم	ایجاد دانش درباره گروه خانواده و نقش و وظیفه هریک از اعضای گروه و یادگیری «هنر نه گفتن» و خودکارآمدی	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مهارت بین‌فردی، انواع حمایت، فواید روابط بین‌فردی، اجزا و عناصر روابط بین‌فردی، ویژگی‌های گروه، جرئت‌ورزی و پیامدهای منفی نداشتن جرئت‌ورزی، عوامل دوری و راهکارهای ابراز جرئت‌ورزی، فرهنگ گفتاری در رفتار جرئت‌مندانه، انجام تمرین از طریق ایفای نقش، بحث گروهی، سؤال کردن، نمایش فیلم، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	نوشتن یک یا دو موقعیت ناراحت‌کننده و اینکه بنویسند، او چه گفت، خودشان چه گفتند، آیا طور دیگری هم می‌توانستند بگویند و رفتار کنند؟	تشخیص موقعیت‌های تعارض و تمرین نه گفتن و یادگیری نحوه صحیح مطرح کردن یک خواسته از همسر و فرزند نوجوان
ششم	ایجاد دانش درباره خطاهای شناختی، علیت حلقوی و ABC رفتار و نحوه دیدن افکار از بیرون و ارزیابی رفتارهای خود، همسر و فرزند نوجوان	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مفهوم خطاهای شناختی و علیت حلقوی، تأثیر آن‌ها بر زندگی مشترک، آشنایی با ABC رفتار و انواع خطاهای شناختی و اصلاح خطاهای شناختی، انجام تمرین از طریق بارش فکری، بحث گروهی، سؤال کردن، نمایش فیلم، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سؤالات و دادن تکلیف خانگی	یادداشت کردن افکار برای به‌چالش کشیدن خطاهای ذهنی خود	بازشناسی خطاهای شناختی و اصلاح آن‌ها و توجه به این نکته که به دنبال مقصر و عامل شروع‌کننده مشکلات در زندگی مشترک نباشند

جلسه	هدفها	محتوا	تکلیف خانگی	انتظارها
هفتم	توجه بیشتر به خود و افزایش آگاهی از خود و افزایش اعتمادبه‌نفس با تمرکز بر توانایی‌ها و استعدادهای خود و بهبود ارتباط با همسر و فرزند نوجوان	آشنایی با توانمندی‌ها، مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مفهوم و چگونگی تشکیل خودآگاهی خود در رابطه با دیگران، مفهوم همدلی، اجزا و مؤلفه‌های همدلی، شناخت احساسات و نحوه برخورد صحیح با آن‌ها، تفاوت همدلی و همدردی، تمرین از طریق جملات ناتمام، بحث گروهی، نمایش فیلم، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکلیف خانگی	پاسخ‌دادن به ۱۷ سؤال درباره خود نوشتن موقعیت‌هایی که در آن با همسر یا فرزند خود همدلی کرده‌اند	افزایش اعتمادبه‌نفس و همدلی بیشتر به جای همدردی
هشتم	شناخت موقعیت‌های تنش‌زا و شرایط خشمگین شدن و توانایی مدیریت استرس و خشم خود با هدف ارتقای سلامت جسمی و روانی خود، همسر و فرزند نوجوان	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مهارت مدیریت استرس، ماهیت، انواع نشانه‌ها و اثرات استرس مزمن، منابع استرس و روش‌های مقابله با استرس (مسئله‌مدار و هیجان‌مدار)، احساس عصبانیت، موقعیت‌های خشم‌برانگیز، عوارض خشم، شناسایی شیوه‌های عملی برای کنترل خشم، انجام تمرین از طریق بحث گروهی، سؤال کردن، نمایش فیلم کوتاه، آرام‌سازی روانی، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکالیف خانگی	پاسخ به سؤال‌های پرسش‌نامه ارزیابی میزان استرس نوشتن آنچه باعث خشم آنان شده و موقعیت‌هایی که در آن خشمگین شده‌اند.	کنترل استرس و خشم خود با استفاده از تکنیک‌های آموخته‌شده
نهم	توانایی حل مسئله سازگاران در موقعیت‌های شغلی و خانوادگی	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مهارت حل مسئله سازگاران، انواع مشکلات، گام‌های حل مسئله، آشنایی با تکنیک‌های بارش فکری، انتخاب بهترین راه‌حل، راه‌های ارزیابی اجرای راه‌حل، انجام تمرین از طریق بحث گروهی و نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکالیف خانگی	نوشتن یک مشکل و ارائه راه‌حل‌های آن و ارزیابی فواید و ضررهای هر یک از راه‌حل‌ها	تمرین کافی برای فراگیری نحوه صحیح حل یک مشکل کوچک یا متوسط در ارتباط با همسر یا فرزند نوجوان خود
دهم	توانایی تصمیم‌گیری منطقی در شرایط مختلف به جای تصمیم‌گیری‌های احساسی و آنی	مرور تکالیف جلسه قبل، آموزش مهارت تصمیم‌گیری، عوامل شخصی مؤثر در تصمیم‌گیری، روش‌های معمول در تصمیم‌گیری (احساسی، آنی، واگذاری تصمیم‌گیری به دیگران، پشت‌گوش‌انداختن و اهمال‌کاری و تصمیم‌گیری منطقی) انجام تمرین از طریق گروه‌های کوچک، سؤال کردن، بحث گروهی، نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکالیف خانگی	نوشتن یک تصمیم به همراه دلائل خود	بازبینی تصمیمات گرفته‌شده و تشخیص تصمیمات احساسی و منطقی
یازدهم	ارزیابی سبک فرزندپروری خود و استفاده از تکنیک‌های صحیح تربیتی	مرور تکالیف جلسه قبل، تشریح مفهوم فرزندپروری و محورهای اساسی فرزندپروری (محبت و کنترل)، سبک‌های فرزندپروری (A, B, C, D) آشنایی با نکات اساسی در فرزندپروری، نحوه برقراری ارتباط مؤثر با فرزندان، نحوه تأیید و تشویق رفتارهای مثبت، شیوه دستور دادن، نحوه آموزش رفتار جدید، آموزش مدیریت رفتار نامطلوب، فرزندپروری مثبت و اصول آن، آشنایی با رفتارهایی که به روحیه فرزند ما آسیب می‌زنند، تمرین از طریق بحث گروهی، سؤال کردن، نمایش فیلم و جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکالیف خانگی	شرح رفتار نامطلوب فرزند و روش برخورد او و نتیجه حاصل شده	توجه بیشتر به نوجوان و رفتارهای او و استفاده از تکنیک‌های آموخته‌شده به جای روش‌های ناکارآمد قبلی
دوازدهم	تمرین برخورد صحیح با نوجوانان و مهارت یافتن در برقراری ارتباط سالم و مؤثر با آن‌ها	مرور تکالیف جلسه قبل، نوجوانی و تغییرات مهم دوران نوجوانی (جسمانی، شناختی، هیجانی و اجتماعی) و نحوه برقراری ارتباط بهتر با نوجوانان، اختصاص زمان کیفی به نوجوان و همدلی با او، انجام تمرین از طریق بحث گروهی، نمایش فیلم کوتاه، جمع‌بندی مطالب و پاسخ به سوالات و دادن تکالیف خانگی	نوشتن موقعیتی که در آن با فرزند نوجوان خود مشورت کرده‌اند و نتایج آن	اختصاص زمان کیفی برای فرزند نوجوان خود و جلب مشارکت او در امور و ایجاد انگیزه مشارکت در او
پایانی	گرفتن بازخورد از دوره و ترغیب شرکت‌کنندگان به ادامه تمرین‌ها در طول زندگی	جمع‌بندی مطالب مطرح‌شده در دوره، تشکر و قدردانی از حضور مستمر در این دوره، اجرای پس‌آزمون و اهدای گواهی‌نامه آموزشی طی دوره به شرکت‌کنندگان و دادن هدیه فرهنگی	ندارد	استمرار انجام تمرین‌ها و شرکت در جلسات مشاوره اختصاصی

آزمون مفروضه‌های همگنی واریانس با آزمون لوین و برابری ماتریس‌های کوواریانس با آزمون ام. باکس بررسی شدند.

بر اساس آزمون لوین فرض F ، هیچ‌یک از متغیرهای اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای ($F_{1,28}=1/33$) و رضامندی زوجیت ($F_{1,28}=0/36$) معنادار نبودند ($P>0/05$)؛ بنابراین، فرض همگنی واریانس‌ها برقرار است. همچنین نتایج آزمون ام. باکس ($F_{3,14112233}=1/2$) حاکی از معنادار نبودن مقدار F است ($P>0/05$)؛ بنابراین، شاهد برابری ماتریس‌های کوواریانس مشاهده‌شده متغیرهای وابسته بین گروه‌ها هستیم و در نتیجه برای بررسی فرضیه‌های این پژوهش استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیره بلامانع است.

همان‌طور که در **جدول شماره ۳** مشاهده می‌شود، یافته‌های حاصل از تحلیل کوواریانس چندمتغیره حاکی از آن است که در تمام آزمون‌ها F به‌دست آمده با درجه آزادی ۲ و ۲۵ در سطح $P>0/05$ معنادار است. یافته‌ها نشان داد در متغیرهای رضامندی زوجیت و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای در دو گروه، پس از حذف اثر پیش‌آزمون تفاوت معنادار وجود دارد: ($P<0/05$)، ($df=3$ و 22) و ($Pillai's Trace=0/9$ و $F=92/63$). در ادامه برای درک دقیق‌تر و بررسی تأثیر جداگانه متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته

استنباطی به بررسی اثربخشی مداخله بر متغیرهای وابسته و همچنین بررسی اثر مداخله در گروه آزمایشی با استفاده از روش‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیره^{۱۱} و تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر^{۱۲} پرداخته شد.

یافته‌ها

در این بخش ابتدا یافته‌های توصیفی حاصل از متغیرهای وابسته، به تفکیک مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری در دو گروه آزمایش و کنترل ارائه شده است (**جدول شماره ۲**).

جدول شماره ۲ نشانگر کاهش میانگین در متغیر اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای و افزایش رضامندی زوجیت گروه آزمایشی، پس از دوره آموزش (مرحله پس‌آزمون و پیگیری) است. به عبارت دیگر گروه آزمایشی پس از تجربه مداخله، شرایط بهتری را گزارش کرده است؛ در حالی که گروه گواه تقریباً در بین مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون تغییر چشمگیری را نشان نمی‌دهد. در ادامه برای بررسی دقیق فرضیه‌های پژوهش از تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده خواهد شد؛ بنابراین، قبل از استفاده از این

11. Multivariate Analysis of Covariance (MANCOVA)
12. Repeated Measure (RM)

جدول ۲. آماره‌های توصیفی متغیر اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای و رضامندی زوجیت

متغیر	مرحله	گروه	
		آزمایش	کنترل
		میانگین	انحراف معیار
اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای	پیش‌آزمون	۴۸/۰۶۷	۹/۸۸۹
	پس‌آزمون	۴۰/۹۳۳	۷/۴۲۳
	پیگیری	۳۹/۶۰۰	۸/۴۵۳
رضامندی زوجیت	پیش‌آزمون	۲۷۶/۶۶۷	۹۳/۳۸۵
	پس‌آزمون	۲۹۰/۵۳۳	۸۰/۶۴۰
	پیگیری	۲۹۶/۲۰۰	۷۷/۲۹۶

دوفصلنامه روانشناسی معاصر

جدول ۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره

آزمون	مقدار	F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معناداری
اثر پیلای	۰/۸۸	۹۲/۶۳	۲	۲۵	۰/۰۰۱
لامبدای ویلکز	۰/۱۱	۹۲/۶۳	۲	۲۵	۰/۰۰۱
اثر هاتلینگ	۷/۴	۹۲/۶۳	۲	۲۵	۰/۰۰۱
بزرگ‌ترین ریشه روی	۷/۴	۹۲/۶۳	۲	۲۵	۰/۰۰۱

دوفصلنامه روانشناسی معاصر

جدول ۴. نتایج اثر بین‌آزمودنی رضامندی زوجیت و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای

متغیر وابسته	نوع سوم مجذورات	درجه آزادی	F	معناداری	اندازه اثر
رضامندی زوجیت	۱۳۷۴/۸۹	۱	۴۱/۴۵	۰/۰۰۱	۰/۶۱
اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای	۴۱۶/۴۶	۱	۱۳۷/۰۳	۰/۰۰۱	۰/۸۲

دوفصلنامه روانشناسی معاصر

جدول ۵. نتایج آزمون‌های اثر درون‌گروهی (اندازه‌گیری مکرر)

متغیر وابسته	نوع سوم مجذورات	درجه آزادی	F	معناداری	اندازه اثر
رضامندی زوجیت	۳۲۲۸/۱۹	۱/۰۵	۱۶/۲۴	۰/۰۰۱	۰/۵۵
اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای	۶۲۳/۷۶	۱/۱۴	۱۸۳/۳	۰/۰۰۱	۰/۸۷

دوفصلنامه روانشناسی معاصر

جدول آزمون‌های اثرات بین‌آزمودنی ارائه می‌شود.

حاکمی از تأثیر مثبت برنامه مداخله‌ای خانواده‌محور بر متغیرهای رضامندی زوجیت و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای در طول مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری بوده و دامنه اندازه اثرهای به‌دست‌آمده بین ۵۵ تا ۸۷ است. در ادامه، بررسی نمودارهای متغیرهای وابسته حاکمی از ثبات و ادامه اثر مداخله تا مرحله پیگیری است. (تصاویر شماره ۱ و ۲).

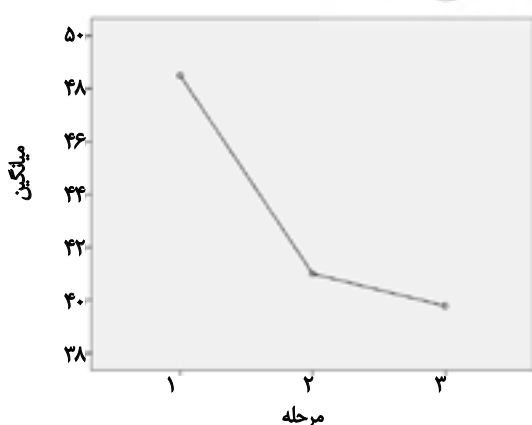
بحث

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین شاغل و وابستگی فرزندان نوجوان آنان به بازی‌های رایانه‌ای انجام و در قالب دو فرضیه بررسی شد.

فرضیه نخست اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور بر رضامندی زوجیت والدین شاغل بود. یافته مربوط به این فرضیه نشان داد بین دو گروه آزمایشی و گواه در متغیر رضامندی زوجیت، تفاوت معناداری وجود دارد و این تأثیر مثبت تا مرحله پیگیری تداوم داشته است. نتایج به‌دست‌آمده از این

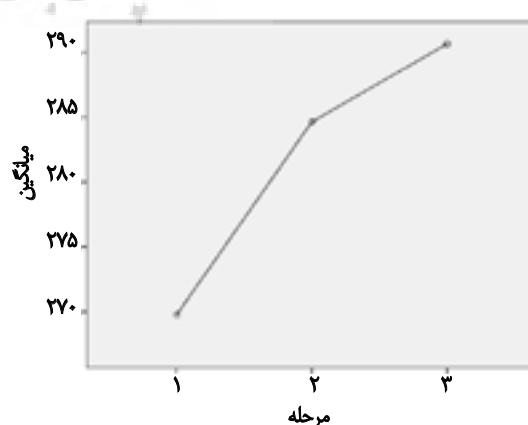
نتایج جدول شماره ۴ حاکمی از آن است که میانگین نمرات اصلاح‌شده پس‌آزمون متغیرهای رضامندی زوجیت و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای، بعد از برداشتن اثر نمرات پیش‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل با یکدیگر تفاوت معنادار داشته ($P < 0.05$) و این موضوع حاکمی از تأثیر مثبت برنامه مداخله روان‌شناختی خانواده‌محور بر متغیرهای رضامندی زوجیت و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای بوده است و دامنه اندازه اثرهای به‌دست‌آمده بین ۶۱ تا ۸۲ است. این میزان از اندازه اثر بر اساس طبقه‌بندی کوهن از اندازه اثر، در محدوده متوسط تا زیاد قرار دارد؛ بنابراین، هر دو فرضیه پژوهش تأیید شد. در ادامه برای بررسی پایداری اثر مداخله در مرحله پیگیری، از روش آماری اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. به دلیل معنادار شدن آزمون کرویت موجلی، از آماره‌های تعدیل‌یافته F گرینهوس گیاسر استفاده شد.

نتایج جدول شماره ۵ حاکمی از آن است که F متغیرهای رضامندی زوجیت (۱۶/۲۴) و اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای (۱۸۳/۳) در گروه آزمایش معنادار است ($P < 0.05$). این موضوع



دوفصلنامه روانشناسی معاصر

تصویر ۲. میانگین متغیر اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای گروه آزمایش در سه مرحله



دوفصلنامه روانشناسی معاصر

تصویر ۱. میانگین متغیر رضامندی زوجیت گروه آزمایش در سه مرحله

ضرورت است و در حالی که در جامعه ما، قبل از ازدواج و آغاز زندگی مشترک و تربیت فرزندان، هیچ آموزشی به همسران داده نمی‌شود، علاقه‌مندی فراوان شرکت‌کنندگان به مطالب ارائه شده در این دوره توجیه‌پذیر است. نکته آخر، اینکه ارتقای رضامندی زوجیت با آموزش زوجین، یکی از راهکارهای مدیریت احساسات، افکار و رفتارهای زوجین است و باعث می‌شود راه‌حل‌های مناسب‌تری برای مقابله با مشکلاتشان برگزینند.

فرضیه دوم اثربخشی برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور درباره اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای بود. یافته مربوط به این فرضیه نشان داد بین دو گروه آزمایشی و گواه در متغیر اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای تفاوت معناداری وجود دارد و این تأثیر مثبت تا مرحله پیگیری تداوم داشته است. این بخش از این پژوهش فاقد پیشینه پژوهشی است و در هیچ‌یک از پژوهش‌های انجام‌شده، به آموزش والدین و بررسی نتایج و اثربخشی آن به طور غیرمستقیم بر میزان وابستگی فرزندان آنان به بازی‌های رایانه‌ای، پرداخته نشده است. **زمانی، عابدینی و خردمند (۲۰۱۲)** در مطالعه بر روی ۲۵۴ نفر از دانش‌آموزان نوجوان، به این نتیجه دست یافتند که والدین با سبک فرزندپروری قاطعانه، از طریق ایجاد و توسعه مهارت‌های خودکنترلی و مدیریت زمان در فرزندان خود، احتمال وابستگی آنان به بازی‌های رایانه‌ای را کاهش می‌دهند. **والجوس و کاپا^{۱۳}** (۲۰۱۰) نیز رابطه بین استفاده از بازی‌های رایانه‌ای و متغیرهای روان‌شناختی (عملکرد خانواده، تصمیم‌گیری و رفتار خشن) را بررسی کردند و ارتباط معناداری بین آن‌ها یافتند.

آنیو تاورن (۲۰۰۸) نیز نشان داد وجود جو عاطفی نامساعد در خانواده باعث افزایش میزان اعتیاد به رایانه می‌شود. در تبیین علت اثربخشی این مداخله نیز می‌توان گفت که اولاً وابستگی زیاد نوجوانان به بازی‌های رایانه‌ای که علت شکایت والدین از رفتار نوجوانان در این پژوهش بود، خود معلول رابطه نادرست والدین با یکدیگر و با فرزند نوجوانشان است. به بیان دیگر نتایج این پژوهش حاکی از این واقعیت است که والدین به جای شکایت از رفتار افراطی فرزندان نوجوان خود در فضای مجازی و استفاده زیاد آنان از بازی‌های رایانه‌ای، می‌توانند با فراگیری مهارت‌های زندگی و روش‌های درست برخورد با نوجوانان و درنهایت بهبود فضای عاطفی حاکم بر خانواده و اختصاص زمان کیفی لازم به فرزند نوجوان خود، نه‌تنها باعث کاهش نشانه‌های اختلال‌های عاطفی او شوند، بلکه زمینه کاهش وابستگی آنان را به بازی‌های رایانه‌ای نیز فراهم کنند.

دوم اینکه همان‌گونه که نتایج این پژوهش نشان داده است، با وجود خوداظهاری فرزندان نوجوان والدین شرکت‌کننده در این دوره آموزشی، میزان وابستگی آنان به بازی‌های رایانه‌ای کاهش یافته است. این موضوع نشانگر این واقعیت است که با وجود رشد

فرضیه با یافته‌های حاصل از مطالعات پژوهشگران دیگر درباره اثربخش بودن آموزش‌های خانواده‌محور بر ارتقای رضامندی زوجیت همسران از جمله خلعتبری، قربان‌شیرودی، عذاری، بذله و سفریزدی (۲۰۱۳)، الماسی، آکوچکیان و ماراسی (۲۰۱۳)، عزیزی، اسماعیلی، دهقان منشادی و اسماعیلی (۲۰۱۶)، سجادی و همکاران (۲۰۱۵)، اماتنه و اسدی (۲۰۱۵)، پروین، فاطمی، امینیان و رفیعی وردنجانی (۲۰۱۴)، خواجه‌الدین، ریاحی، صالحی ویسی و ایزدی مزیدی (۲۰۱۰)، یوسفی (۲۰۱۶)، غلام‌رضایی، حسینی و کریمی‌نژاد (۲۰۱۷)، حسین‌پور، شهریوی و عبادی (۲۰۰۹) و حسینی، رسولی، داورنیا و بابایی گرمخانی (۲۰۱۶) همخوانی دارد.

به منظور تبیین علت اثربخشی این مداخله بر تمامی زیرمقیاس‌های رضامندی زوجیت، اشاره به ویژگی‌های این برنامه لازم به نظر می‌رسد. اولین نکته درباره رویکرد انتخابی و روش آموزش است. در رویکرد شناختی-رفتاری علاوه بر انتقال دانش و گرفتن بازخورد و تغییر نگرش، از تمرین‌های تکلیفی نیز برای ایجاد مهارت به منظور تغییر رفتار، استفاده می‌شود که این نوع از آموزش نه‌تنها باعث یادگیری‌های غیرسطحی می‌شود، بلکه دارای اثرات ماندگارتری نیز هست. هرچند انجام تکالیف خانگی برای بزرگسالان، به‌ویژه مردها، دشوار است و معمولاً این مراجعان ترجیح می‌دهند به جای روش نوشتاری برای طرح مشکلات خود، از روش گفتاری استفاده کنند، پس از آگاهی از اثرات نوشتن مطالب در کاربرگ‌های تمرینی، برای انجام تمرین‌های مربوطه تلاش کافی می‌کنند که این موضوع موجب بهبود نتایج شد.

دومین نکته مربوط به محتوای این برنامه می‌شود. محور اصلی این آموزش، مهارت‌های زندگی است. برنامه آموزش مهارت‌های زندگی را برای اولین بار سازمان جهانی بهداشت به منظور پیشگیری از مشکلات فردی و افزایش سطح بهداشت روانی افراد و جامعه در ۱۰ برنامه تدوین کرد. امروزه با وجود ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر شیوه‌های زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل زندگی فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند و همین موضوع آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره، آسیب‌پذیر کرده است؛ در حالی که همه مهارت‌های لازم برای زندگی را می‌توان فراگرفت؛ بنابراین، جای خالی این آموزش در زندگی شرکت‌کنندگان در این دوره، باعث مشارکت فعال‌تر آنان و افزایش جذابیت و میزان اثربخشی آموخته‌ها شد.

در این برنامه، محور بعدی در تدوین محتوا، مهارت‌های زندگی زناشویی بود و هنگامی که شرکت‌کنندگان در دوره با این مهارت‌ها بیشتر آشنا می‌شدند و با انجام تمرین‌ها، از آموخته‌ها در زندگی خانوادگی خود استفاده می‌کردند، انگیزه بیشتری برای شرکت در دوره پیدا می‌کردند و این موضوع در افزایش میزان اثربخشی آموزش به آنان، تأثیر بسزایی داشت. با توجه به این نکته مهم که برای انجام هر کاری کسب مهارت در آن کار

13. Vallejos & Capa

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان به این شرح است: نظارت و راهنمایی: غلامعلی افروز؛ روش‌شناسی و اعتبارسنجی: مسعود غلامعلی لواسانی؛ و مفهوم‌سازی، تحلیل مطالب و تدوین: سوگند قاسم زاده و نرگس زینعلی.

تعارض منافع

بنا به اظهار نظر نویسندگان این مقاله تعارض منافع نداشته است.

چشمگیر تکنولوژی و فناوری اطلاعات در این عصر و جذابیت‌های فراوان فضای مجازی و بازی‌های رایانه‌ای، هنوز نمی‌توان نقش بسزای خانواده به معنای اعم و والدین شاغل به معنای اخص را در بروز اختلال اعتیاد به بازی‌های اینترنتی و رایانه‌ای نادیده گرفت. والدین می‌توانند با افزایش آگاهی و مهارت‌آموزی، نیازهای فرزند نوجوان خود را تامین کنند و با توجه ویژه به نیازهای عاطفی او، در پیشگیری از وابستگی شدید او به بازی‌های رایانه‌ای نقش درخور توجهی ایفا کنند. سوم اینکه به منظور اصلاح و تغییر رفتار در افراد، صرفاً استفاده از روش‌های آموزش مستقیم تنها راهکار مؤثر نیست و روش‌های آموزش غیرمستقیم نیز می‌تواند در این زمینه کارآمد و نتیجه‌بخش باشد.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به محدودیت تعمیم نتایج این پژوهش به جمعیت‌های دیگر اشاره کرد؛ این تعمیم باید با احتیاط انجام شود. همچنین عوامل متعددی بر رضامندی زوجیت والدین اثر دارد که کنترل کردن همه آن متغیرها کار دشواری است. نتیجه اینکه با انجام مداخله این پژوهش (برنامه روان‌شناختی خانواده‌محور) می‌توان باعث افزایش رضامندی زوجیت و کاهش وابستگی فرزندان به بازی‌های رایانه‌ای شد. اجرای این برنامه مداخله‌ای به سازمان‌ها و مراکز درمانی و روان‌شناسان پیشنهاد می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این پژوهش بر اساس کدهای اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران انجام شده است. برای اجرای ملاحظات مذکور، این نکات رعایت شد: ۱. شرکت افراد در این طرح به صورت داوطلبانه و با گرفتن رضایت نامه کتبی؛ ۲. ارائه اطلاعات کافی درباره چگونگی پژوهش به تمامی شرکت‌کنندگان؛ ۳. احترام به اصل رازداری؛ ۴. اطمینان‌بخشی به شرکت‌کنندگان مبنی بر عدم ضرر و زیان به دلیل شرکت در این پژوهش؛ ۵. تحمیل نکردن هزینه ناشی از شرکت در برنامه آموزش؛ ۶. پیگیری مداخله‌ای در صورت لزوم حتی پس از پایان پژوهش یا خروج شرکت‌کنندگان از پژوهش؛ ۷. امکان انصراف شرکت‌کنندگان در صورت تمایل نداشتن به همکاری در هر مرحله از پژوهش؛ و ۸. اجرای جلسات آموزشی برای افراد گروه گواه پس از پایان پژوهش (در صورت تمایل آنان).

حامی مالی

این مقاله برگرفته از پایان نامه دکترای نویسنده اول در گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران است.

References

- Afroz, Gh. A. (2013). [Family for everyone and everyone for the family (Persian)]. Paper presented at The First Congress of the Islamic Model of Iran Progress, Tehran, Iran, 30-31 May 2012.
- Afroz, Gh. A. (2014). [Psychology of marriage and the glory of being a spouse (Persian)]. 5th edition. Tehran: University of Tehran.
- Almasi, A., & Akuchekian, S. H., & Maracy, M. R. (2013). Religious Cognitive-Behavior Therapy (RCBT) on marital satisfaction OCD patients. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 504-8. [DOI:10.1016/j.sbspro.2013.06.593]
- Amtaeh, F., & Asadi, J. (2015). The effectiveness of training life skills on life satisfaction of women Heads of household sponsored by Welfare Organization. *International Journal of Basic Sciences & Applied Research*, 4(sp2), 16-8.
- Azizi, A., Esmaeili, R., Dehghan Manshadi, S. M., Esmaeili, S. (2016). [The effectiveness of life skills training on marital satisfaction in divorce applicant couples (Persian)]. *Iran Journal of Nursing*, 29(99-100), 22-33. [DOI:10.29252/ijn.29.99.100.22]
- Bronfenbrenner, U. (1974). Is early intervention effective? *Teachers College Record*, 76(2), 279-303.
- Chung, M. S. (2014). Pathways between attachment and marital satisfaction: The mediating roles of rumination, empathy, and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 70, 246-51. [DOI:10.1016/j.paid.2014.06.032]
- Curcio, A. L., Mak, A. S., & George, A. M. (2013). Do adolescent delinquency and problem drinking share psychosocial risk factors? A literature review. *Addictive Behaviors*, 38(4), 2003-13. [DOI:10.1016/j.addbeh.2012.12.004] [PMID]
- Dalvand, H., Rasafiani, M., & Bagheri, H. (2014). [Family Centered Approach: A literature the review (Persian)]. *Journal of Modern Rehabilitation*, 8(1), 1-9.
- Faramarzi, S., & Afroz, Gh. A. (2009). [The effect of family-centered psychological and educational interventions on the mental health of fathers with Down syndrome children (Persian)]. *Journal of Psychology*, 13(3), 272-88.
- Fishman, E. A., & Meyers, S. A. (2000). Marital satisfaction and child adjustment: Direct and mediated pathways. *Contemporary Family Therapy*, 22(4), 437-52. [DOI:10.1023/A:1007848901640]
- Griffiths, M. (2009). Online computer gaming: Advice for parents and teachers. *Education and Health*, 27(1), 3-6.
- Griffiths, M. D., Kuss, D. J., & King, D. L. (2012). Video game addiction: Past, present And future. *Current Psychiatry Reviews*, 8(4), 308-18. [DOI:10.2174/157340012803520414]
- Ghasemzadeh, S., Afroz, Gh. A., Behpajoo, A., & Shokoohi Yekta, M. (2017). [The effectiveness of psychotherapy based on intra-family relationships enrichment on mothers' parenting skills and clinical symptoms of children with behavioral problems (Persian)]. *Journal of Psychological Study*, 13(1), 7-24.
- Gholamrezaei, S., Hosseini, H., & Kariminejad, K. (2017). [The impact of cognitive-behavioral training program on marital satisfaction of women with hypoactive sexual desire (Persian)]. *Family Pathology, Counselling & Enrichment Journal*, 2(4), 15-30.
- Griffiths, M. (2009). Online computer gaming: Advice for parents and teachers. *Education and Health*, 27(1), 3-6.
- Griffiths, M. D., Kuss, D. J., & King, D. L. (2012). Video game addiction: Past, Present And Future. *Current Psychiatry Reviews*, 8, 308-18.
- Griffiths, M. D., & Pontes H. M. (2014). Internet addiction disorder and internet gaming disorder are not the same. *Journal of Addiction Research & Therapy*, 5, e124. [DOI:10.4172/2155-6105.1000e124]
- Hosseini, M., Shahrooei Sh., & Ebadi, N. (2009). [The effectiveness of cognitive-behavioral family therapy education on marital satisfaction (Persian)]. *New Findings in Psychology Social Psychology*, 4(11), 95-106.
- Hosseini, A., Rasouli, M., Davarniya, R., Babaei Gharmkhani, M. (2016). the effect of group training based on practical application of intimate relationship skills program on marital relationships quality. *Scientific Journal of Ilam University of Medical Sciences*, 24(2), 8-17.
- Howarth, R., & Fisher, P. (2005). *Pupils with emotional and behavioural difficulties, Teacher's Guide* [A. Behpajoo, H. Hashemirazini, Persian Trans]. Tehran: Anjoman-e Oliya va Morabiyan.
- Jalali, I., Ahadi, H., & Kiyamanesh, A. (2016). [The effectiveness of family training based on Olson approach for family adaptation and cohesion (Persian)]. *Journal of Psychological Models and Methods*, 7(24), 1-22.
- Khajeddin, N., Riahi, F., Salehi-Veysi, M., & Izadi-Mazidi, S. (2010). Effects of life skills workshops on marital satisfaction. *Iranian Journal of Psychiatry and Sciences*, 4(2), 42-6.
- Khalatbari, J., Ghorbanshiroudi, S., Azari, K. N., Bazleh, N., & Safaryazdi, N. (2013). The relationship between marital satisfaction (based on religious criteria) and emotional stability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 869-73. [DOI:10.1016/j.sbspro.2013.06.664]
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology*, 12(1), 77-95. [DOI:10.1080/15213260802669458]
- Liddle, H. A., Rowe, C. L., Dakof, G. A., Ungaro, R. A., & Henderson, C. E. (2006). Early intervention for adolescent substance abuse: Pretreatment to posttreatment outcomes of a randomized clinical trial comparing multidimensional family therapy and peer group treatment. *Journal of Psychoactive Drugs*, 36(1), 49-63. [DOI:10.1080/02791072.2004.10399723] [PMID]
- Morrison, G. R., Russian, S. M., & Camp, G. E. (2008). *Effective learning design* [Gh. Rahimi Dost, Persian Trans.] Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz.
- Nooripour, R., ZadeMohammadi, A., Dastras, M., & Sargolzaei, M. (2014). [The effectiveness of Life skills training on enhancement of self-esteem and marital satisfaction among addicts in treatment period]. *Research on Addiction*, 28(8), 37-48.
- Parvin, N., Fatemi, A., Aminian, F., & Rafiee-Vardanjani, L. (2014). [Effectiveness of life training skills on marital satisfaction of female nurses in Hajar Hospital in Shahrekord city- a clinical trial (Persian)]. *Journal of Clinical Nursing and Midwifery*, 3(1), 37-46.
- Perloe, A., Esposito-Smythers, C., Curby, T. W., & Renshaw, K. D. (2014). Concurrent trajectories of change in adolescent and maternal depressive symptoms in the TORDIA study. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(4), 612-28. [DOI:10.1007/s10964-013-9999-0] [PMID] [PMCID]
- Rahmani, A., Merghati Khoei, E., & Alah Gholi, L. (2009). Sexual satisfaction and its relation to marital happiness in Iranians. *Iranian Journal of Public Health*, 38(4), 77-82.
- Sajjadi, S., Ghaderi Sanavi, R. A., Farhoudian, A., Mohagheghi Kamal, S. H., Rezasoltani, P., & Azadchehr, M. J. (2015). [Effectiveness of life skills training on marital satisfaction among young couples (Persian)]. *Social Welfare*, 15(56), 133-49.

- Salimi, H., Mohsenzadeh, F., Nazari, A. M., & Gohari, S. (2015). Prediction of marital satisfaction base on religious belief. *GMP Review, 17*, 214-221.
- Shimazu, A., Demerouti, E., Bakker, A. B., Shimada, K., & Kawakami, N. (2011). Workaholism and well-being among Japanese dual-earner couples: A spillover-crossover perspective. *Social Science & Medicine, 73*(3), 399-409. [DOI:10.1016/j.socscimed.2011.05.049] [PMID]
- Shokoohi Yekta, M., Zamani, N., Akram P., & Akbari Zardkhaneh, S. (2011). [The effectiveness of anger management training on parents anger expression and control (Persian)]. *Developmental Psychology, 7* (26), 137-46.
- Shokoohi Yekta, M., Akram P., & Shahian, A. (2012). [Family psychology (Persian)]. Tehran: Teymurzadeh.
- Sydow, K., Retzlaff, R., Beher, S., Haun, M. W., & Schweitzer, J. (2013). The efficacy of systemic therapy for childhood and adolescent externalizing disorders: A systematic review of 47 RCT. *Family Process, 52*(4), 576-618. [DOI:10.1111/famp.12047] [PMID]
- Tavakol, Z., Moghadam, Z. B., Nasrabadi, A. N., Iesazadeh, N., & Esmaeili, M. (2016). Marital satisfaction through the lens of Iranian women: A qualitative study. *The Pan African Medical Journal, 25*, 208. [DOI:10.11604/pamj.2016.25.208.9769] [PMID] [PMCID]
- Yousefi, N. (2016). [Effectiveness of life skills training in marital satisfaction and couples hopefulness (Persian)]. *Journal of Family Psychology, 3*(1), 59-70.
- Vallejos, M., & Capa, W. (2010). Video game: Addiction and predictor C. Av. *Psicol, 18*(1), 103-10.
- Zamani, B. E., Abedini, Y., & Kheradmand, A. (2012). Internet addiction based on personality characteristics of high school students in Kerman, Iran. *Addict & Health, 3*(3-4), 85-91. [PMID] [PMCID]
- Zare, Z., Golmakani, N., Shareh, H., & Khadem, N. (2014). Factors related to marital satisfaction in primiparous women during postpartum period. *Journal of Midwifery and Reproductive Health, 2*(2), 120-7. [DOI:10.22038/JMRH.2014.2266]



This Page Intentionally Left Blank

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی